

ÜNİTE 5

Kıymetli Evrak Ve Sigorta

Kıymetli Evrak

Kıymetli Evrak Kavramı ve Özellikleri

Her senet kıymetli evrak değildir. Kıymetli evrakta hak, senede bağlanmıştır. Hak, senet olmaksızın ileri sürülemez ve senetten ayrı olarak başkalarına devredilemez. Kıymetli evrakın özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kıymetli evrak bir borç senedir.
- Kıymetli evrakın içerdiği hak ekonomik bir değer taşır.
- Kıymetli evrakın içerdiği hak devredilebilir.
- Kıymetli evrakta hak ile senet arasında sıkı bir bağ vardır.

Kıymetli Evrakın Sınıflandırılması

Kıymetli evrakı beş gruba ayırabiliriz:

1. İçerdiği hakkın türü açısından alacak senetleri, ortaklık senetleri, eşya hukuku senetleri olmak üzere üçe ayrılır.
2. Hakkın senetten önce var olup olmaması açısından açıklayıcı kıymetli evrak ve kurucu kıymetli evrak olmak üzere ikiye ayrılır.
3. Temel ilişki ile ilgili olup olmaması açısından ise, kıymetli evrak sebebe bağlı (illi) olan kıymetli evrak ve soyut (mücerret) kıymetli evrak olarak iki gruba ayrılır.
4. Kamu güvenine sahip olup olmamaları açısından yapılan bir diğer sınıflandırmada kıymetli evrak kamu güvenine sahip olan kıymetli evrak ve kamu güvenine sahip olmayan kıymetli evrak olarak ikiye ayrılır.
5. Yatırım amacı taşıyıp taşıyamaması açısından ise; pay senetleri, tahviller, banka bonoları, intifa senetleri, ipotekli borç senetleri yatırım amacı güden kıymetli evrak grubuna girerken; kambiyo senetleri, konşimento, makbuz senedi yatırım amacı gütmeyen kıymetli evrak grubunda yer alır.

Devir Şekli Açısından Kıymetli Evrak

Kıymetli evrak devir şekli açısından yapılan sınıflandırmaya göre üçe ayrılır:

- *Nama Yazılı Kıymetli Evrak:* Hak sahibi ismen belirtilmiştir. Ayrıca senette emrine kaydı yer almamalı, kanunen emre yazılı da sayılmamalıdır.
- *Emre Yazılı Kıymetli Evrak:* Belirli bir kimsenin emrine düzenlenmiş olan veya kanunun emre yazılı sayılan kıymetli evraktır. Ciro ve zilyetliğin devri ile devredilir.
- *Hamile Yazılı Kıymetli Evrak:* Üzerinde belli bir kişinin adı yazılı olmayan, onu taşıyanın (hamilinin) hak sahibi sayıldığı senetlerdir. Senet zilyetliğinin devriyle senetteki hak da devredilmiş olur.

Kıymetli Evrakta Defiler

Defi Türleri

Etkili oldukları kişiler açısından mutlak defiler ve nispi defiler olmak üzere ikiye ayrılır. Defiler maddi özellikleri açısından “senet metninden anlaşılan defiler”, “senetteki bir taahhüdün geçersizliğine ilişkin defiler” ve “şahsi defiler” olmak üzere üçe ayrılır.

Kambiyo Senetleri

Ticari senetler de denilen kambiyo senetleri “poliçe”, “bono” ve “çek” tir. Kambiyo senetleri kanunen emre yazılı senetlerdendir. Kambiyo senetleri sıkı şekil şartlarına bağlıdırlar. İçerdiği hak açısından yapılan sınıflandırmada kambiyo senetleri alacak senetleri grubuna dahildirler ve bir para alacağı içerirler. Kambiyo senetlerinde soyutluk (mücerretlik) ilkesi geçerlidir. Müteselsil borçluluk ilkesine tabidir. Alacaklar özel bir takip yoluyla tahsis edilir.

Kambiyo Senetlerinde Ehliyet

Türk Ticaret Kanunu, kambiyo senetleri ile borçlanma konusunda özel bir koşul veya özel bir ehliyet öngörmemiştir. Fiil ehliyetine sahip olmayan biri kambiyo senedi düzenleyemez.

Kambiyo Senetlerinde İmza

Kambiyo senetlerinde senedin geçerliliği açısından borçlunun imzası zorunludur. İmzanın da mutlaka el yazısı ile atılması gerekir.

Kambiyo Senetlerinde Temsil

Gerçek kişiler yetkili temsilcileri aracılığıyla kambiyo senedi düzenleyemezler. Tüzel kişiler ise yetkili organları aracılığıyla kambiyo senedi düzenleyebilirler.

Kambiyo Senetlerinin Unsurları

Senedin poliçe, bono ya da çek sayılması için taşıması gereken unsurlar şunlardır:

a. Poliçenin unsurları :

- Senet metninde “poliçe” kelimesi ve eğer senet Türkçeden başka bir dille yazılmışsa o dilde poliçe karşılığı olarak kullanılan kelime
- Belirli bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız ve şartsız havale
- Ödeyecek olan kişinin, muhatabın adı
- Kime veya kimin emrine ödenecek ise onun adı
- Düzenleme tarihi
- Düzenleyenin imzası

b. Bononun unsurları:

- Senet metninde “bono” veya “emre yazılı senet” kelimesi ve senet Türkçeden başka bir dilde yazılmışsa o dilde bono veya emre yazılı senet karşılığı olarak kullanılan kelime
- Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedeli ödemek vaadi

- Kime ve kimin emrine ödenecek ise onun adı
- Düzenlenme tarihi
- Düzenleyenin imzası
- Düzenleme yeri ve ödeme

c. Çekin unsurları:

- Senet metninde “çek” kelimesi ve senet Türkçe’den başka bir dilde yazılmışsa o dilde çek karşılığı olarak kullanılan kelime
- Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havale
- Ödeyecek kişinin, “muhatabın” ticaret unvanı
- Düzenlenme tarihi
- Düzenleyenin imzası
- Banka tarafından verilen seri numarası
- Karekod

Kambiyo Senetlerinin Cirosu

Emre yazılı senetler kural olarak ciro ve zilyetliğin devri ile el değiştirebilir. Poliçenin cirosuna ilişkin hükümler bono ve çek için de geçerlidir. İlk ciroyu yapacak olan senet lehtarındır. Sonraki cirolar ise, senedin yetkili hamilleri tarafından yapılır. Tüzel kişilerde ciro yetkili organ tarafından yapılır. Miras durumunda, miras ortaklığına temsilci tayin edilmemişse, cironun terekedeki tüm mirasçılarca yapılması gerekir. Senedin ön yüzüne atılan bir imzanın ciro olarak nitelenebilmesi için ciro şerhini içermesi gerekir. Kambiyo senedini ilk olarak lehtarın ciro eder. Kambiyo senedini alan lehtar poliçe ve bono söz konusu olduğunda vadeye kadar ciro edebilir. Ciro, yapılış amacı bakımından ise temlik cirosu, rehin cirosu ve tahsil cirosu olmak üzere üçe ayrılır.

Kambiyo Senetlerinde İbraz Süreleri ve Zamanaşımı

Poliçenin düzenlenme tarihinden itibaren bir yıl içinde ödeme için ibraz edilmesi gerekir. Hamilin bonoyu düzenleyene karşı açacağı davalar, vadeden itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Bir çek, düzenlendiği yerde ödenecekse on gün düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay, ödeneceği ülkeden başka bir ülkede düzenlenen çek, düzenleme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay ve ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhataba ibraz edilmelidir.

Sigorta

Sigorta, kişilerin günlük hayatta karşılaştıkları bir takım tehlikeli olayların ekonomik sonuçlarının aynı tehlikeye maruz kalma olasılığı bulunan bir riziko topluluğunca paylaşılması esasına dayanan bir organizasyondur. Sigortanın kişi ve toplum açısından bir takım yararları vardır. Kişi açısından yararları şunlardır:

- Güven duygusu yaratır.
- Tedbirli olmalarını sağlar.
- Tasarruf yapmalarını sağlar.
- Kredi almaya da önemli ölçüde yardım eder.

Toplum açısından yararları şunlardır:

- Sigorta, sermaye ve emeğin korunmasını sağlar
- Sigorta, ticari faaliyetlerin güven içinde yürütülmesini sağlar.
- Sigorta ile toplanan primlerin oluşturdukları fon, yatırımların artmasını sağlar.

Sigorta Hukuku

Sigorta hukuku, özel sigorta hukuku ve sosyal sigorta hukuku olmak üzere iki kısımda incelenebilir. Sosyal sigorta hukuku, sosyal sigorta hizmetlerini düzenleyen hukuk kurallarını ele alır. Özel sigorta hukuku ise özel sigortacılık faaliyetlerini düzenleyen hukuk kurallarını konu edinir.

Sigorta Türleri

Toplumun belli kesimleri için yapılıp yapılmaması açısından sigortalar sosyal sigortalar ve özel sigortalar olmak üzere ikiye ayrılır.

1. *Sosyal sigortalar:* Zorunludur, kanundan doğar ve kanunla kurulmuş kurumlar tarafından yapılır.
2. *Özel sigortalar:* Zorunlu sigortalar- isteğe bağlı sigortalar, kara sigortaları- deniz sigortaları- hava sigortaları, sabit primli sigortalar- değişken primli sigortalar, can sigortaları- mal sigortaları-sorumluluk sigortaları, zarar sigortaları- meblağ sigortalarıdır.

Türk Ticaret Kanunu, sigorta türlerini zarar sigortaları ve can sigortaları olmak üzere iki bölümde inceler. Zarar sigortalarında sigortacı, sigortalının uğradığı zararı tazmin eder. Can sigortaları ise insan hayatına yönelik rizikoları teminat altına alır.

Sigorta Sözleşmesi ve Unsurları

Sigorta sözleşmesinin unsurları şunlardır:

- Sigorta sözleşmesi ile kişinin para ile ölçülebilir menfaatleri teminat altına alınmaktadır.
- Sigorta sözleşmesi rizikolara karşı yapılır.
- Sigorta sözleşmesi ile sigortacı sigorta tazminatı veya sigorta bedeli ödemeyi üstlenir.
- Sigorta sözleşmesi ile sigorta ettiren prim ödemeyi üstlenir.

Sigorta sözleşmesinin sigortacı ve sigorta ettiren olmak üzere iki tarafı vardır. Sigorta sözleşmesi ile kişilerin menfaati sigorta altına alınır. Sigortacı sözleşmede öngörülen rizikonun gerçekleşmesinden doğan zarardan veya bedelden sorumludur. Bu nedenle de rizikonun sözleşmede gösterilmesi şarttır.

Sigorta Tazminatı veya Sigorta Bedeli

Sigorta bedeli, rizikonun gerçekleşmesi durumunda sigortalının sorumlu olduğu üst sınırı gösterir, yani sigortacının sorumluluğu sigorta bedeli ile sınırlıdır. Sigorta bedeli sigorta değerini aşmaz. Zarar sigortalarında ise rizikonun gerçekleşmesi durumunda sigortacı,

sigortalının uğradığı zararı sigorta tazminatı ödeyerek karşılar. Sigorta tazminatı aynen veya nakden ödenir.

Prim

Sigorta sözleşmesinde sigorta ettirenin edimidir.

Sigorta Sözleşmesinin Kurulması

Sigorta sözleşmesi, sigorta ettiren ile sigortacının karşılıklı ve birbirine uygun iradelerini açıklamaları ile kurulur. Herhangi bir şekil şartı yoktur. Sözlü olarak dahi kurulabilir.

Sigorta Sözleşmesinde Sigorta Ettirenin Borç ve Yükümlülükleri

Sigorta sözleşmesinde sigorta ettirenin borç ve yükümlülükleri şunlardır:

- *Prim ödeme borcu:* Sözleşme ile kararlaştırılan primi ödemekle yükümlüdür.
- *Beyan yükümlülüğü:* Bu yükümlülük; sözleşmenin yapılmasında, sözleşme süresi içinde ve riziko gerçekleştiğinde beyan yükümlülüğü şeklinde üç aşamada söz konusudur.
- *Bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme yükümlülüğü:* Sigorta ettiren sigortacının talebi üzerine elinde olan bilgi ve belgeleri makul bir süre içinde sigortacıya sağlamakla yükümlüdür.
- *Zararı önleme, azaltma ve sigortacının rücu haklarını koruma yükümlülüğü:* Rizikonun gerçekleştiği veya gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu durumlarda sigorta ettiren, zararın önlenmesi, azaltılması, artmasına engel olunması veya sigortacının üçüncü kişilere olan rücu haklarının korunabilmesi için mümkün olan önlemleri almakla yükümlüdür.

Sigorta Sözleşmesinde Sigortacının Borçları

Sigorta sözleşmesinde sigortacının borçları şunlardır:

- *Rizikoyu taşıma yükümlülüğü:* Sigortacı sigorta sözleşmesinde öngörülen rizikonun gerçekleşmesinden doğan zarardan veya bedelden sorumludur. Bu sorumluluk aksine sözleşme yoksa, primin veya ilk taksitinin ödenmesiyle başlar.
- *Aydınlatma yükümlülüğü:* Sigortacı sigorta sözleşmesinin kurulmasından önce sözleşmeye ilişkin tüm bilgileri, sigortalının haklarını, sigortalının özel olarak dikkat etmesi gereken hükümleri, gelişmelere bağlı bildirim yükümlülüklerini yazılı olarak sigortalıya bildirmekle yükümlüdür.
- *Sigorta poliçesi verme yükümlülüğü:* Sigorta sözleşmesinin yapılmasından sonra düzenlenen poliçenin sigorta ettirene verilmesi zorunludur.
- *Giderleri ödeme borcu:* Sigorta ettiren, sigortalı veya lehtarın rizikonun, tazminatın veya bedel ödeme borcunun belirlenmesi amacıyla bir takım giderler yapmışsa bu giderlerin sigortacı tarafından ödenmesi gerekir.
- *Tazminat ödeme borcu:* Sigorta sözleşmesinde öngörülen riziko gerçekleştiğinde sigortacı, zarar sigortalarında sigorta tazminatını, can sigortalarında sigorta bedelini ödemekle yükümlüdür.

Sigorta Sözleşmesinin Sona Ermesi

- Sigorta sözleşmesi cayma halinde, geçmişe etkili olarak sona ererken, fesih halinde geleceğe etkili olarak sona erer.
- Sigorta sözleşmesinde bir süre kararlaştırılmışsa, bu sürenin dolması ile kural olarak sözleşme sona erer.
- Sigorta sözleşmesinde öngörülen rizikonun gerçekleşmesi sonucu tam hasar ortaya çıkmışsa sözleşme kendiliğinden sona erer.
- Sigortacının iflası halinde sigorta sözleşmesi sona erer.
- Tarafların karşılıklı olarak anlaşmasıyla sigorta sözleşmesi sona erer.
- Taraflardan birinin cayma ya da fesih hakkını kullanması halinde sigorta sözleşmesi sona erer.
- Sigorta sözleşmesinin yapılmasından sonra rizikonun gerçekleşmesi imkansız hale gelirse sigorta sözleşmesi sona erer.
- Sözleşmenin yapılması sırasında var olan menfaat, sözleşmenin süresi içinde ortadan kalkarsa sözleşme o anda geçersiz olur.
- Aksi sözleşmede kararlaştırılmamışsa, sigorta edilen menfaatin sahibinin değişmesi halinde sigorta ilişkisi sona erer.

Zamanaşımı

Sigorta sözleşmesinden doğan bütün istemler, alacağın muaccel olduğu tarihten başlayarak iki yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Sigorta tazminatına ve sigorta bedeline ilişkin istemler ise sorumluluk sigortası dışındaki sigortalarda her halde rizikonun gerçekleştiği tarihten itibaren altı yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Sorumluluk sigortalarında ise bu süre sigorta konusu olaydan itibaren on yıldır.